

Utställningsfilm av Agnes Trier, som ingår i utställningen "På andras axlar". Foto: Isaac Production/Emil Aagaard

Svenskarna har äntligen tagit till sig von Trier

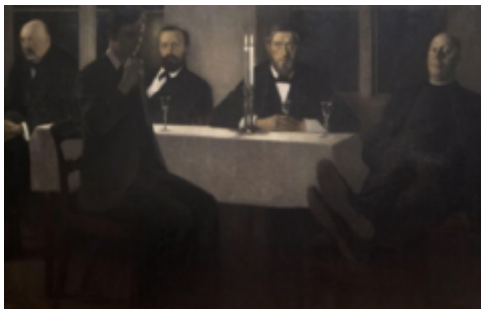
Som ung reste Lars von Trier till Thielska för att se en målning av Vilhelm Hammershøi. 50 år senare kuraterar han en utställning om konsten som format honom – det blir en naiv, dansk uppvisning av skaparkraften.

Otto Ruin

Konst | Utställning

På andras axlar – Lars von Trier kuraterar
T o m 24 januari 2027.
THIELSKA GALLERIET

Vilhelm Hammershøis "Fem porträtt" utgör utställningens hjärta. Foto: Alamy

Ar 1975 steg den unge Lars von Trier in på Thielska galleriet. Likt flertalet manliga bohemer förlästa på "Så talade Zarathustra" närde han konstnärsdrömmar. Pilgrimsfärden hade ett mål: att få se Vilhelm Hammershøis målning "Fem porträtt".

Ett halvsekel senare är den danske filmskaparen tillbaka på Blockhusudden med "På andras axlar" – en utställning om nordiska sekelskifteskonstnärer som har inspirerat Lars von Trier. Det gäller måleri som gett färg till filmerna, men ännu mer konstnärstemperamenten han identifierat sig med som ung.

Det är en hommage till outsidersn, bråkmakaren, sjuklingen. Munch, Hill, Strindberg, Willumsen, Gauguin, Nielsen, Tegner.

Eller med Triers ord: "Alla som är med här sågs som idioter av sin samtid. Det kan jag spegla mig i."

Måleriet introduceras således biografiskt. Besökaren möter först och främst olika konstnärslynnen som presenteras i separata sektioner. Det finns många formalistiska och tematiska spår som hade kunnat nyttjas i stället – naturen, undergången, kvinnan – och förmodligen med fördelar. Men då hade Triers ursprungliga idé fördunklats: den romantiska skaparkraften.

Den ambitiösa katalogen försöker på olika sätt sminka över det faktum att det handlar om en regelrätt resning av det manliga geniet. Det går att dra olika växlar på det här – är det ett uttryck för kulturmannens återkomst, *postwoke*, eller att det inte går att förarga sig över den sjuke Trier som tragiskt drabbats av aggressiv Parkinson? I vilket fall känns den fallocentriska onanin ganska oförarglig, vilket hade varit en omöjlighet för bara några år sen. Att Trier själv förhåller sig till det med en stor dos självironi och genuin kärlek till sina förebilder väger upp det ytterligare.

Kanske har det att göra med att den danske provokatören numera ses som en stor uttolkare av den mänskliga existensen. Vilket alltid är lättare att erkänna retroaktivt. Att Triers "Antichrist" har premiär på Dramaten och hyllade "Melancholia" sätts upp igen på Operan samtidigt antyder att svenskar slutligen har tagit honom till sig.

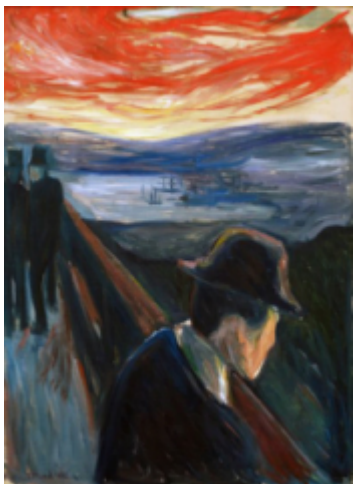
Samproducerad med Willumsens Museum, där utställningen slog publikrekord, utgår "På andras axlar" från Hammershøis mästerverk. Att nationalskatten hamnade i Sverige har länge retat grannarna. Redan för hundra år sen väcktes debatt i denna tidning när en dansk kritiker halvt på skämt uppmuntrade till ett byte: "Fem porträtt" mot det bästa svenska måleriet i dansk ägo.

När utställningen nu återvänder hem från Själland med merparten av verken i "På andras axlar", visar den sin betydelse. Ett museum som Thielska borde inte ha musklerna som krävs i dagens konstekonomi för vissa av inlånen. Publiken kan tacka "Fem porträtt" och museets Munchsamling för det.

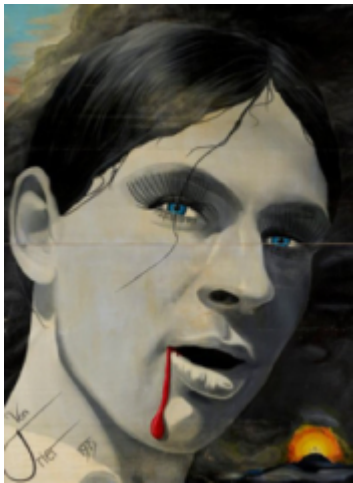
Målningen inleder utställningen på bottenvåningen. Det innebär att besökaren för första gången möter Köpenhamns konstelit 1901 i ögonhöjd. Nyckeln till "Fem porträtt" är samspelet mellan linje, ljus och komposition. Fem män, tre snapsglas, två ljusstakar och ett bord som lätt lutar, vilket sätter rummet ur spel. 20 år innan Freud är det sinnebilderna av *unheimlich*.

Jens Ferdinand Willumsen, förstudie till "En bergsbestigerska" från 1902. Foto: Willumsens Museum

Edvard Munchs "Förtvivlan" från 1892. Foto: Thielska galleriet

Lars von Triers målning "På väg till Zarathustra" – som han i dag avfärdar som ett misstag. Foto: Thielska galleriet

Hammershøis stilla värld har influerat flera filmskapare. Oscarsfilmer som "Babettes gästabud" och "Danish girl" är sprungna ur samma blågrå källa.

Rummet intill är helt tillägnat hans ensliga bilder. En fröjd att få bevittna i en intim kabinetsmiljö.

Samtidigt störs det där subtila samspelet som är påtagligt i Hammershøis "Det gamla klaveret" av den trånga hängningen.

Även i fallet Carl Fredrik Hill är det märkbart trångt. "Syster Anna", en av de sista målningarna innan sjukdomen och ständig referens för senare svenska målare, får en till synes åsidosatt roll.

Det kulminerar i det innersta rummet med två verk ur Danmarks absoluta konstkanon – Ejnar Nielsens "Den blinde. Gjern" och J F Willumsens "Naturskräck. Efter stormen nr 2" bråkar på samma vägg intill Paul Gauguins fantastiska "Den lilla drömmaren."

Själslig försoning, undergång och ett skyddslöst barn. Tre scener som talar med Trier, inte minst med "Melancholia". Nu blir intrycket dessvärre stökig memorabilia när rummet delas med skulpturer av Rudolph Tegner, en filmaffisch av danske Carl Th Dreyer, en text om Gustav Vigeland och ljud från Peter Watkins episka dokudrama "Edvard Munch" (handkamera, repliker riktade direkt in i kameran, ping Dogma).

Urvalet har styrts mer av att maxa det bästa av det bästa än av en omsorg för helheten.

Det låter som ett lyxproblem – för mycket bra konst på för liten yta. Saken är att dessa konstnärer var inbitna läsare av Nietzsche, vars ande och dödsmask vakar över hus och utställning. Målningarna kräver rymd. De sträcker sig uppåt. De bär på en kraft som inte rymms i dessa rum.

Det går bara att föreställa sig dem befriade från mörker och biografins bojor uppe i de atmosfäriska salongerna. Men, som Trier klokt lärde oss i "Riket": "vær velberedt på at tage det gode, med det onde".

För den som går upp till övervåningen belönas dock rikligt med ett par ytterligare inlån från Willumsens Museum som fungerar som en pendang till utställningen. Förhoppningsvis väcker det intresse för denna fantastiska konstnär vars psykologiska expressionism och naturkraft inte riktigt har någon motsvarighet i Sverige.

Utställningen avslutas med att vända sig mot det egna skapandet, bland annat genom samarbetet med Per Kirkeby (vars geologiska landskap på många sätt tar vid Willumsens) i "Dancer in the dark" och "Antichrist". Den sista målningen är dock Triers egen "På väg till Zarathustra" (1975). Ett monumentalt överspant självporträtt som han själv med rätta avfärdar som ett misstag. Vi kan vara glada över att han valde filmens väg.

I sin senaste söndagskrönika ondgjorde sig Expressens kulturchef Victor Malm över svenskars totala ointresse för nordisk kultur. I "På andras axlar" har han sitt skandinaviska motgift. Den inbjuder till en fördjupning av den mångaktuelle Lars von Triers konstnärskap. Ännu mer är det en naiv, dansk uppvisning av skaparkraften. Det är exakt så störigt obekymrat man kan tänka sig och just därför, alldeles underbart att få se i Stockholm.

Otto Ruin är konstkritiker i SvD. Läs fler texter av honom på svd.se/av/otto-ruin